

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2013

Назад

Головна

УДК 338.4

А. Г. Жарінова,

к. е. н., доцент, докторант, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ

РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

A. G. Gharinova,

Ph.D. in Economics, associate professor, doctoral, Kiev National University of Technologies and Design, Kiev

THE DEVELOPMENT OF THE KNOWLEDGE ECONOMY IN THE CONTEXT OF HUMAN CAPITAL

В статті розглянута особливість нового економічного укладу, що ґрунтується на продуктивності розумової праці та знаннях, втілених у новітніх технологіях. Доведена необхідність оновлення знань протягом всього трудового життя та формування на цій основі нового виду основних факторів виробництва – інтелектуального капіталу.

The article examines the features of the new economic system that is based on the performance of knowledge workers and knowledge embodied in new technologies. It is proved the necessity of updating of knowledge throughout the working life and the formation of the basis of a new type of production factors - intellectual capital.

Ключові слова: технологічний уклад, економіка знань, інновації, технології, інтелектуальний капітал.

Keywords: technological way, knowledge economy, innovation, technologies, intellectual capital.

Вступ. У XXI сторіччі, за умов переходу світу до інформаційного суспільства, соціально-економічний розвиток країн залежатиме не від матеріальних, і навіть не від фінансових ресурсів, а від знань та кваліфікації робочої сили, тобто, від якості людських ресурсів.

Практикою доведено, сучасне суспільство розвивається на знаннях як на гранично невичерпному ресурсі та й ще прогресивно зростаючому під впливом його використання. Ця унікальна властивість ресурсу знань приховує потенціал побудови на його основі бездефіцитної економіки – економіки знань і, відповідно, формування нових видів капіталу – людського та інтелектуального, які покладено в усі аспекти виробничих відносин.

У системі формування зазначених видів капіталу виділено такі елементи: система освіти, система виробництва та відновлення наукового і технічного знання, механізм захисту інтелектуальної продукції, система заходів з розвитку всіх інформаційно-комунікаційних технологій, державна політика в області залучення технологій з-за кордону.

Об'єкти та методи дослідження. Огляд публікацій із цієї тематики свідчить, що вчені Л. І. Антошкіна [1], А. Л. Гапоненко [2], І. Ю. Єгоров [3], В. В. Лабощий [4], Т. А. Стюарт [5] та інші надають велику увагу розв'язку проблем економіки вищої освіти, формування інтелектуального капіталу, переходу на новий вищий ступінь економічного укладу як основних напрямів створення економіки знань та підготовки людських ресурсів, створення умов для зміни у світі, і, зокрема, в українському суспільстві, орієнтації на світові (європейські) тенденції цивілізованого розвитку і нові вимоги до людської діяльності, її продуктивності. Крім цього, ряд вчених дослідили етапи народження нової цивілізації так званого інформаційного суспільства, що супроводжувалася транснаціональною корпоратизацією та глобалізацією формування демократичного громадського суспільства. Саме на ці процеси вони звернули свої погляди, акцентуючи увагу на необхідності заміни стратегічних концепцій технічного та воєнного озброєння на озброєння знаннями. Цей постулат не викликає сумнівів, бо тільки знання дозволять людству відкинути застарілі догми багатоговікового минулого, подолати бідність, стати вільними членами нового суспільства, реально зможними громадянами, тобто закласти підґрунтя нового економічного укладу.

Постановка завдання. Розглянути нову парадигму становлення людського та інтелектуального капіталу через формування та використання нового економічного укладу сучасності.

Результати та їх обговорення. Особливість нового економічного укладу полягає в тому, що він ґрунтується на продуктивності розумової праці, на знаннях, втілених у новітніх технологіях, які самі по собі є майже цілком інтелектуальним продуктом. Переважаюча частка інтелектуальної складової у вартості робить сферу послуг, інформаційне наповнення економіки головним джерелом її продуктивності і цілком залежатиме від повноти наповнення процесу праці знаннями та фахом. Продуктивність дедалі більше залежатиме не стільки від кількості працівників, скільки від їхньої компетентності, мобільності, спроможності до швидкої зміни видів діяльності, адаптованості до нових умов потреби постійного навчання під впливом модернізації економічних відносин.

Таким чином, особливості нової економіки, в першу чергу, полягають у її структурі та функціонуванні на основі знань, новітніх технологій, новітнього менеджменту. Одночасно з нарощуванням економіки відбувається структурна зміна зайнятості робочої сили, яка стає дедалі більш фаховою та концентрується у сфері послуг і обміну.

Відповідно, особливої актуальності у сучасній економіці набувають дослідження інтелектуального капіталу на національному рівні:

По-перше, інтелектуальний капітал визначає ефективність сучасного виробництва на рівні країни, оскільки це поняття включає фактори, які на сьогоднішній день характеризуються найбільшим якісним внеском у додану вартість. До них відносяться і людський капітал як сукупність знань, навичок, вмінь людини, і нематеріальні активи (патенти, ліцензії, ноу-хау, торгові марки), і організаційна структура, електронні мережі та бази даних і т.д.

Безсумнівно, що основою розвитку сучасної економіки є ефективність використання людського потенціалу; наявність і використання досягнень науково-технічного прогресу (їхня частка у виробничих фондах, у продукції, що випускається, власне їхня здатність забезпечувати виробництво у сформованій економічній системі); спосіб організації зовнішньоекономічних зв'язків (станowiще країни на світовому ринку); інституціональне середовище [3].

Очевидно, що всі ці стратегічні фактори розвитку національної економіки визначають величезну практичну значимість формування інтелектуального капіталу країни.

По-друге, інтелектуальний капітал, як уже зазначалося, є нематеріальним фактором. Важливість адекватної оцінки нематеріальних факторів підтверджується численними спробами вчених їх оцінити. Подібні фактори на рівні національної економіки іноді називають «м'якими» факторами економічного росту, а на їхню частку припадає за різними підрахунками у деяких випадках до 80% від темпів приросту національного продукту [6]. Таке співвідношення характерне для економічно і соціально розвинених країн.

По-третє, дослідження сучасної економіки постіндустріального та інформаційного типів на сьогоднішній день в основному носять не практичний характер, а

теоретичний, а деякі навіть футурологічний. Вчені намагаються зазирнути в майбутнє, але не порохувати сьогодення. У результаті дуже багато практичних аспектів залишається за рамками досліджень.

Тому при формуванні економічної політики практикам доводиться задовольнятися інструментами індустріальної економіки. До того ж, одне з завдань сучасної економічної теорії - надавати інструменти для аналітики та вироблення економічної політики.

Як відомо, рівень конкурентоспроможності тієї чи іншої держави забезпечується рівнем ефективного використання національних виробничих ресурсів, підвищенням продуктивності їх використання та забезпеченням на цій основі високого, постійно зростаючого рівня життя населення. Умовою функціонування сучасного постіндустріального суспільства і головним фактором конкурентоспроможності сучасної економіки виступає інтелектуальний капітал.

Досвід високо розвинутих країн свідчить, що новим економікам притаманна така властивість як гостра конкуренція, що постійно спонукає до пошуку нових ринків та моделей розвитку, підтримки динамізму. Особливо виразно це проявляється у появі нових сфер діяльності, високоінноваційних компаній, які забезпечують щорічне зростання на рівні до 20% протягом обмеженого часу, забезпечуючи при цьому найбільший приріст нових робочих місць, зростання прибутків завдяки новітностям.

Як відомо, глобалізація супроводжується захопленням нових ринків, потребою у нових товарах та послугах, тому забезпечення скорочених життєвих циклів товарів, обумовлене жорсткою конкуренцією, яка спонукає корпорації до постійного пошуку нововведень, необхідністю прискорення оновлення технологій, в першу чергу, шляхом нарощування та використання новітніх знань.

Особливість сучасних знань – це швидкість їх розповсюдження та необхідність оновлення протягом всього трудового життя. Але інтенсивність та можливість реалізації цього процесу має обмеження як економічного, так і політичного характеру. Тому матриця нової економіки, побудованої на знаннях, передбачає створення необхідних засад суспільного устрою. Під цим слід розуміти потребу прискореної відмови та подолання старих уявлень і знань, притаманних тоталітарному періоду індустріального розвитку економіки та свідомості, і заміни на нові, які є ознакою нового демократичного інформаційного суспільства. Зрозуміло, що це, в свою чергу, спонукає до принципових змін у механізмах дій у новому економічному просторі, побудованому на засадах інформаційних технологій та виробництва, інноваційній стратегії [2].

Все це дає підстави до напрацювання в українському суспільстві принципово нових уявлень про значущість сучасного покоління у сприянні становленню нашої держави як високорозвинутої, шляхом накопичення та постійного оновлення загальноосвітніх і фахових знань. Немає сумнівів у тому, що оснащення фаховими знаннями, їх удосконалення протягом трудового життя – це найбільш потужний резерв конкурентних переваг України як держави молодого демократії у світовому глобалізованому співтоваристві.

Слід відзначити, що Національною доктриною розвитку освіти в Україні вперше було сформульовано економіку освіти, що призначена створити сталі передумови для розвитку всіх напрямів галузі з метою формування високого освітнього рівня українського народу та якості людського капіталу.

Сьогодні одне з найважливіших завдань, що стоїть перед освітою – це навчання впродовж усього життя людини. Така концепція наголошує на необхідності та правах людини навчатися протягом всього життя. Більшість передових країн світу реформують власні освітні системи, спираючись на засади цієї концепції, що включає наступні елементи:

- можливість кожної людини вчитися протягом усього життя;
- доступність для тих, хто навчається, максимально широкого спектру вмінь і навичок;
- формальну систему освіти й підготовки разом із неформальною діяльністю, яка організується навколо цієї системи [5].

Ці нероздільні частини стають предметом уваги й спільної підтримки з боку держави і приватного сектора особливо, що стосується освіти дорослих. При цьому слід розрізнити поняття «навчання впродовж життя» та «безперервна освіта». «Навчання впродовж життя» вказує на те, що освіта триває все життя в різних формах: дитячих освітніх установах, школах, закладах позашкільної підготовки, ВНЗ, закладах післядипломної освіти, шляхом самоосвіти. «Безперервна освіта» – це освіта для дорослих, тих, хто вже закінчив школу. Постшкільна освіта не повинна обмежуватися вищим навчальним закладом. Вона має включати, крім вищої і професійної освіти, перепідготовку кадрів, освіту на робочому місці й інші доступні студентам усіх вікових груп програми формальної й неформальної освіти, що забезпечують безперервність навчання [1].

На принципах безперервності й спадкоємності навчання ґрунтується формування «вільного освітнього простору». Створюючи паралельну спадкоємність, ця ідея несе в собі демократичну основу, розширюючи можливості культурного вибору для молодого людини (або фахівця) як у здобутті професії, так і мобільній перекваліфікації, розширенні профілю спеціальності, змінюючи таким чином соціальні гарантії зайнятості. Отже, безперервна освіта, яка, на жаль, досі залишається малорозвиненою в Україні, сприяє значним змінам функціонування традиційної системи освіти. Вона має не лише передати певний обсяг фактів, а дати можливість для «незалежного» навчання впродовж життя, виробити особистісну мотивацію й забезпечити широкі можливості для цього, незважаючи на освіту, вік та інтереси особистості.

Висновки. Україна все ще має потенціал модернізації суспільства на сучасному освітньому і науковому рівнях: високоосвічену інтелігенцію, кваліфіковані освітянські й наукові кадри. Але рік у рік цей потенціал зменшується. Завдання держави й суспільства – не втратити історичний шанс і, усвідомивши стратегічні цілі, стати на шлях кардинальних змін.

Актуальність проблеми забезпечення економічного розвитку на підставі нових знань є головною умовою реформування цієї галузі економічної діяльності. Обумовлено це трансформаційними процесами в самому суспільстві, необхідністю постійного оновлення економіки, що має спиратись на принципи економіки нового формату та розвитку ринкових відносин і державної підтримки освіти, керуватись необхідністю забезпечення балансу інтересів на фаховому ринку праці.

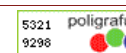
Література.

1. Антошкіна Л. І. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування / Л. І. Антошкіна. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 368 с.
2. Гапоненко А. Л. Управление знаниями. Как превратить знания в капитал / А. Л. Гапоненко. – М.: Эксмо, 2008. – 400 с.
3. Єгоров І. Ю. Науковий та інноваційний потенціал України у міжнародних статистичних порівняннях [Текст] : [монографія] / І. Ю. Єгоров, І. А. Жукович, Ю. О. Рижкова. — К. : ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2010. — 156 с.
4. Лабоский В. В. Управление знаниями (технологии, методы, извлечение и измерение знаний) / В. В. Лабоский. – Минск: Современная школа, 2006. – 392 с.
5. Стюарт Т. А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства / Т. А. Стюарт. М.: Поколение, 2007. – 207 с.

References.

1. Antoshkina, L. I. (2005), *Ekonomika vyschoi osvity: tendentsii ta perspektyvy reformuvannia* [Economics of Higher Education: Trends and Perspectives of reforming] Kiev : Vydavnychij dim «Korporatsiia». 368.
2. Haponenko, A. L. (2008), *Upravlenye znaniyamy. Kak prevratyt' znaniya v kapital* [Knowledge Management. How to turn knowledge into capital] Moskva: Eksmo. 400.
3. Labotskyj, V. V. (2006), *Upravlenye znaniyamy (tehnologyy, metody, yzvlachenye y yzmerenye znanyj)* [Knowledge management (technology, methods, extraction and measurement of knowledge)] Mynsk: Sovremennaia shkola. 392.
4. Stiuart T. A. (2007), *Yntellektual'nyj kapital. Novyj ystochnyk bohatsva* [Intellectual capital. New source of wealth] Moskva: Pokolenye. 207.
5. Yehorov, I. U., Zhukovych, I. A. and Ryzhkova, U. O. (2010), *Naukovyj ta innovatsijnyj potentsial Ukrainy u mizhnarodnykh statystychnykh porivnianniakh*. Kiev: DP "Inform.-analit. ahentstvo". 156.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"